

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 - 8 ได้ทำให้เห็นว่า การศึกษาเป็นยุทธวิธีในการพัฒนาคน โดยเฉพาะแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรคความเจริญก้าวหน้า และแก้ไขปัญหาดังๆ ในสังคมได้ เนื่องจากการศึกษา เป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองในด้านต่างๆ ตลอดช่วงชีวิตตั้งแต่การวางรากฐานพัฒนาการของชีวิตแต่แรกเกิด การพัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถในด้านต่างๆ ที่จะดำรงชีพและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รวมเป็นพลังสร้างสรรค์การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาว่า ประเทศไทยต้องเข้าสู่วงจรกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูงพลังอำนาจของชาติจะเกิดขึ้นได้ด้วยพลังอำนาจของคนที่มีความรู้เท่านั้น การศึกษาจึงมีความสำคัญสูงสุดในการสร้างชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539) จะเห็นได้ว่าการพัฒนาประเทศนั้น การศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่จะทำให้การพัฒนาบรรลุเป้าหมาย เพราะการศึกษาไม่ว่าจะเป็นในระบบหรือนอกระบบโรงเรียนจะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการป้องกันประเทศได้

การศึกษาในระบบโรงเรียนสามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้ภายในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น และเมื่อบุคคลเหล่านั้นพ้นจากระบบโรงเรียนแล้วการศึกษานอกระบบโรงเรียนก็จะมีส่วนเสริมเติมให้การศึกษาที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เพราะหลักสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศนั้น จะต้องคำนึงถึงการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ให้เกิดขึ้น ประชาชนสามารถนำเอาความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในสังคมได้ เขาเหล่านั้นต้องมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง (สุรกุล เสนอธรรม, 2533) จากข้อจำกัดของการศึกษาในระบบโรงเรียน ในด้านการบริการด้านการศึกษาแก่ประชาชนที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางการศึกษาอย่างทั่วถึง การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงได้รับความสนใจและมีบทบาทในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น ดังนั้นลักษณะ

การจัดการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงต้องมีลักษณะการจัดที่เอื้ออำนวยต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ

ชำระ บัวศรี (2517) ได้สรุปลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ไม่ตายตัวและมีความยืดหยุ่นเป็นอย่างมาก เช่น ไม่จำกัดพื้นที่ความรู้ของผู้เรียน ไม่กำหนดเวลาแน่นอน หลักสูตรมีความยืดหยุ่นไม่จำเป็นต้องมีสถานที่เรียน
2. ผู้เรียนมาเรียนด้วยความสมัครใจ
3. สนองความต้องการของผู้เรียนได้ในเวลาอันรวดเร็ว หรือเกือบทันทีทันใด
4. การจัดการศึกษาประเภทนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นความรับผิดชอบของสถาบันที่มีหน้าที่หลักในการจัดการศึกษาในโรงเรียนเท่านั้น สถาบันอื่นก็จัดทำได้
5. ผลของการศึกษาไม่จำกัดอยู่เฉพาะเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนโดยตรงเท่านั้นแต่ยังมีผลต่อการพัฒนาสังคมโดยตรงอีกด้วย และเป็นผลที่อาจเกิดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น

ตามลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีลักษณะยืดหยุ่น จัดขึ้นตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียนซึ่งการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนหรือเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายนั้น กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนได้แบ่งกิจกรรมเป็น 3 กลุ่มใหญ่คือ การศึกษาสายสามัญ การศึกษาสายอาชีพ การศึกษาตามอัธยาศัย (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2541)

ในการจัดการศึกษาของประชากรผู้รับบริการที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นการศึกษาสายอาชีพก็จัดได้ว่าเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เนื่องจากการจัดการศึกษาสายอาชีพเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาคน พัฒนาชนบท เป็นการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ฝึกวิชาชีพ เพื่อนำไปประกอบอาชีพ หรือเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน โดยการจัดการเรียนการสอนมีความสอดคล้องกับสภาพความต้องการของบุคคลและชุมชน การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพเป็นการให้การศึกษาด้านอาชีพแก่ประชาชนนอกระบบโรงเรียนที่ขาดโอกาสเพื่อให้เห็นช่องทางทำมาหากิน คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีในการทำงาน และการประกอบอาชีพอิสระ หรืออาชีพรับจ้างในตลาดแรงงาน หรือปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538)

ในช่วงเวลาที่โลกกำลังเป็นยุคโลกาภิวัตน์ และประเทศไทยได้รับผลจากการติดต่อทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง กระทรวงศึกษาธิการ (2539) ได้ให้แนวคิดว่าจะมีการปฏิรูปการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์และจำเป็นที่จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับระบบการศึกษาที่สำคัญ 2 ประการ ประการแรก คือ ปฏิรูประบบและกระบวนการเรียนรู้โดยมุ่งเน้น

พัฒนามนุษย์ทั้ง กาย ใจ และปัญญา เน้นการวิเคราะห์ ประการที่สอง ปฏิรูปการจัดการศึกษาให้เป็นระบบการศึกษาตลอดชีวิต โดยให้สถานศึกษาทุกระดับ จัดหลักสูตรระยะสั้นสนองความต้องการการเรียนรู้ในสังคม มีการอบรมให้ความรู้เป็นระยะๆ เพื่อกระตุ้นความกระตือรือร้นในการทำงาน สามารถเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ เจตคติที่จำเป็นต่ออาชีพการทำงานที่ทำอย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด ซึ่งกิจกรรมการฝึกอาชีพระยะสั้นเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่อยู่ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพเป็นการจัดสอนวิชาชีพต่างๆ ให้กับประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียนในระยะเวลาอันสั้น ได้มีลักษณะการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาที่กล่าวข้างต้นมากที่สุดคือมีลักษณะยืดหยุ่นระยะเวลาที่ใช้จัดกิจกรรมไม่ยาวนานเกินไป เป็นช่วงระยะเวลาเพียงสั้นๆ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพมีรายได้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538)

ธรรมชาติของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนทำให้การศึกษานอกระบบโรงเรียนต้องพึ่งพาอาศัยแหล่งวิทยาการในชุมชนประเภทบุคคลเป็นอย่างมาก แหล่งวิทยาการในชุมชนประเภทบุคคลได้แก่ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ ซึ่งถ้าเรามีผู้เชี่ยวชาญอยู่ในท้องถิ่นเราสามารถเชิญบุคคลเหล่านี้มาเป็นผู้สอนหรือวิทยากรได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอนวิชาชีพ จะทำให้ผู้เรียนได้พบเห็นของจริง และการปฏิบัติจริง และถ้าเป็นวิทยากรในท้องถิ่นเองจะทำให้รู้สภาพปัญหาของคนในท้องถิ่นจะสามารถให้ความรู้ในส่วนที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น (สุมาลี สังข์ศรี, 2533) และจากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีความว่า “ประชาชนนั้นแหละ เขามีความรู้ เขาทำงานมาหลายชั่วคนแล้ว เขาทำกันอย่างดี เขามีความเฉลียวฉลาด เขารู้ว่า ตรงไหนควรทำกิจกรรม เขารู้ว่าที่ไหนควรเก็บรักษา” (อ้างถึงใน สุเมธ ดันดิเวชกุล, 2536) นักวิชาการอย่าง เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระแสพระราชดำรัสข้างต้นว่าจากกระแสพระราชดำรัสนี้แม้มิได้ทรงใช้คำว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” แต่โดยสาระสำคัญก็บ่งบอกชัดเจนแล้วเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ พระราชดำรัสนี้เป็นการปลุกไทยทั้งชาติให้ตื่นตัวและตื่นรู้ว่า ชาวบ้านไทย มีปัญญา มีความรู้ ที่ควรแก่การยอมรับและยกย่อง พระราชดำรัสนี้เป็นก้าวสำคัญยิ่งของการยอมรับนับถือภูมิปัญญาของชาวบ้าน

จากความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้กล่าวข้างต้น กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงมีนโยบายสนับสนุนให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคและจังหวัด ได้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในงานการศึกษานอกโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538) ภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ในท้องถิ่น นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการจัดกิจกรรมและโครงการ ซึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ให้ “ผู้รู้ชาวบ้าน” หรือ “ปราชญ์ชาวบ้าน” ซึ่งเป็นวิทยากรเป็นผู้กำหนดการเรียนการสอนขึ้นเอง ไม่มีการบันทึก

ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงทำให้มองไม่เห็นทิศทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของ “ผู้รู้ชาวบ้าน” และเนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ไม่ได้บันทึกไว้ นั้น กิจกรรมการเรียนรู้การสอนบางอย่างที่มีคุณค่าจึงเกิดการสูญหายไปกับกาลเวลาอย่างน่าเสียดาย ซึ่ง เอกวิทย์ ณ ถาง (2540) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า ในช่วงเวลา 10 ปีมานี้เรื่อง ภูมิปัญญาได้รับความสำคัญได้รับการยกระดับคุณค่าสูงขึ้นอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว แต่ส่วนใหญ่ยังอยู่ในขั้นปลูกจิตสำนึกสร้างความตื่นตัว และตระหนักในคุณค่า ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องภูมิปัญญา ซึ่งได้ขยายวงกว้างขึ้น หากแต่ การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการดังกล่าวนี้เป็นไปอย่างกว้างขวางไร้ขอบเขตและ ทิศทาง การแปลงรูปภูมิปัญญาไทยมาสู่ความเป็นองค์ความรู้ที่ผ่านมาการเลือกสรรกลั่นกรองแล้ว จัดเป็นระบบเพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการเรียนรู้ การศึกษาค้นคว้ายังเป็นเรื่องที่จะต้องพัฒนา อีกมากอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

ประกอบกับในสถานการณ์ ช่วงพุทธศักราช 2541 ประเทศไทยต้องประสบกับ ภาวะวิกฤติทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในต้นปี 2539 เมื่อมีการทำแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ได้มีการสรุปผลการพัฒนาประเทศในระยะ 30 ปี ที่ผ่านมา “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ในปัจจุบันประเทศไทยต้องเผชิญกับ ภาวะวิกฤติอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน จึงต้องเปลี่ยนแปลงสรุปผลการพัฒนาประเทศใหม่ว่า “เศรษฐกิจไม่ดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” (สมพร เทพสิทธิ, 2541) จากวิกฤตการณ์ ทางเศรษฐกิจ (Economic Crisis) ได้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้แรงงานไทยประสบกับปัญหาการถูกเลิกจ้าง เกิดปัญหาการว่างงานเพิ่มมากขึ้น ซึ่งใน ขณะนี้จำนวนแรงงานที่ตกงานทั่วประเทศมีประมาณ 3 ล้านคน และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งแรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ไร้ทักษะและฝีมือในการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม และหัตถกรรมพื้นบ้าน ผลกระทบจากการว่างงานมีดังนี้

1. ด้านครอบครัว ได้แก่ การขาดรายได้ ขาดงาน สุขภาพจิตเสื่อม ขาดการศึกษา
2. ด้านสังคม ได้แก่ อาชญากรรมเพิ่มขึ้น การพัฒนาประเทศต่ำ (กระทรวง

แรงงานและสวัสดิการสังคม, 2541)

ดังนั้นถ้าหากได้มีการสนับสนุนให้เกิดการสร้างอาชีพที่สอดคล้องกับท้องถิ่น แก่แรงงานที่ถูกเลิกจ้างเหล่านี้โดยจัดให้มีการศึกษาด้านอาชีพให้ความรู้ ฝึกทักษะประสบการณ์ ด้านวิชาชีพเพื่อให้มีทักษะในการประกอบอาชีพ มีความชำนาญ เกิดฝีมือในวิชาชีพก็จะ ช่วยบรรเทาปัญหาการว่างงาน อันเนื่องมาจากการเลิกจ้างได้ในระดับหนึ่ง

จากเหตุผลที่กล่าวข้างต้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะมีการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเป็นกรอบให้ผู้รู้ชาวบ้าน หรือ ปราชญ์ชาวบ้าน มีจุดมุ่งหมายในการเรียน การสอนที่เหมาะสมและมีทิศทาง ซึ่งจะเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เปรียบเสมือนผังใน

การวางแผนของการจัดการศึกษาไว้ล่วงหน้า (จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช, 2539) และเพื่อให้ประชาชน
ชาวบ้านสามารถจัดเนื้อหาให้กับผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้และ
ทักษะในการวัดและประเมินผล ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะมีเจตคติที่ดีในการประกอบอาชีพ
เกิดความรัก ห่วงแทน และสืบทอดเป็นมรดกของท้องถิ่น ของสังคมและเผยแพร่อาชีพ
ในท้องถิ่นของตนให้กว้างขวางออกไป ดังที่สังคมมุ่งหวัง ซึ่งจุดมุ่งหมายของการศึกษา
นอกระบบโรงเรียนที่มุ่งหวังให้คนมีความรู้ มีอาชีพ และสามารถพึ่งตนเองได้ สอดคล้องกับ
แผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) ที่ระบุว่าการพัฒนาทักษะอาชีพ
เป็นอีกกิจกรรมหนึ่ง ที่จะทำให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ เกิดความรู้ ความสามารถ และ
ทักษะทางวิชาชีพนำไปปรับปรุงมาตรฐานของชีวิตให้ดีขึ้นมีอาชีพที่ดีขึ้น

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน น่าจะเป็นเรื่องที่
ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่น เป็นผู้ที่ได้รับถ่ายทอดความรู้
ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านไว้มิให้เสื่อมสูญไปตามกระแสการกลบของความรู้ วัฒนธรรมต่างชาติ
และเป็นผู้ที่ได้กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนเอง เป็นผู้ซึ่งมีประสบการณ์ตรงในการจัด
กิจกรรมการเรียนการสอน และผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นนักวิชาการเป็นผู้มีความรู้
และประสบการณ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน พร้อมทั้งผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร
ซึ่งเป็นผู้ที่จะให้ ความรู้ ความเข้าใจด้านการพัฒนาหลักสูตร เป็นผู้ให้ทัศนะถึงแนวโน้มการ
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และในการที่จะได้มาซึ่งทัศนะของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 กลุ่ม วิธีการที่ใช้ได้
อย่างเหมาะสมคือ การใช้เทคนิคเดลฟาย เพราะเป็นเทคนิคที่สามารถรวบรวมความคิดเห็นจาก
กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ได้แสดงความคิดเห็นอย่างมีอิสระ โดยไม่ต้องเผชิญหน้ากัน นาดชา
บิลันธนานนท์ (2526) กล่าวว่า การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไม่ทำให้ปัญหาต่างๆ หมดสิ้นไป จำเป็น
ต้องอาศัยการวางแผนการศึกษาระยะยาวโดยการท้าวัจฉอนาคต เพราะข้อมูลในเชิงอนาคตนั้นถ้า
ได้มาด้วยวิธีการที่เป็นระบบระเบียบ ก็จะเป็นข้อที่น่าเชื่อถือที่อาจนำมาใช้ในการตัดสินใจ
วางแผนกำหนดนโยบายหรือเป็นแนวทางสำหรับเสนอแนะแก้ไข ป้องกันมิให้สถานการณ์ที่
ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้น อีกทั้งช่วยให้เข้าใจ สภาพปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถใช้ข้อมูลที่
ได้รับนี้เป็นแนวทางสร้างสรรค์อนาคตที่พึงประสงค์อีกด้วย เพราะโลกในอนาคตจะเป็นอย่างไร
ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจและการกระทำของมนุษย์เองจึงสอดคล้องกับความเห็นของ เอกวิทย์ ฌ กลาง
(2526) ที่ว่า มีความจะเป็นที่ต้องกล่ามองอนาคต ศึกษาแนวทางที่เป็นไปได้เพื่อเตรียมการให้
พร้อมที่จะจัดการศึกษาให้เหมาะสมต่อไป แม้ว่า การมองข้างหน้ามีข้อเสียคือ ความผิดพลาด
เบี่ยงเบนจาก สิ่งที่คาดคะเน แต่ถ้าไม่กล่ามองอนาคต เราจะไม่สามารถเตรียมการได้ ฉะนั้นจึง
ควรที่เราจะร่วมกันพิจารณาแนวทางในอนาคตเท่าที่สติปัญญาความรู้ของพวกเราพึงจะกระทำ
ในโลกของอนาคตโดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ประเทศไทยต้องเร่งสร้าง

ภูมิด้านทานทางวัฒนธรรมที่จะช่วยสงวนรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและค่านิยมของประเทศไว้ในท่ามกลางการผสมผสานวิถีชีวิตความเป็นอยู่และความคิด จิตใจระหว่างมนุษยชาติ และการหลั่งไหลของวัฒนธรรมต่างชาติ ต่างภาษาที่อาจกัดกร่อนวัฒนธรรมดั้งเดิมของประเทศชาติและท้องถิ่น (คณะศึกษาศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ , 2539)

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นของการศึกษาหาข้อมูลเชิงอนาคต ซึ่งเป็นฉันทามติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน และทางด้านการพัฒนาหลักสูตรเพื่อวิเคราะห์แนวคิดหาทิศทางหรือแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้านในศตวรรษที่ 21 งานวิจัยนี้จะมีส่วนช่วยให้ปราชญ์ชาวบ้านมีแนวทางปฏิบัติในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นการส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างแพร่หลายมากขึ้น และสนับสนุนให้เกิดการสร้างอาชีพ แก่แรงงานที่ถูกเลิกจ้างที่ได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในปี พุทธศักราช 2541 ช่วยให้แรงงานเหล่านี้ได้มีการปรับทักษะให้สอดคล้องกับอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนซึ่งจะเป็นการช่วยบรรเทาปัญหาการว่างงานได้ในระดับหนึ่ง พร้อมกันนี้ยังเป็นการอำนวยความสะดวกอย่างดียิ่งต่อวงการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษานอกระบบโรงเรียนซึ่งเป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่ต้องการเพิ่มพูนความรู้ ผู้พลาดโอกาส และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งกระจายอยู่ทั่วประเทศให้ได้รับทราบถึงความสำคัญในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเป็นองค์ความรู้อันล้ำค่าของสังคมไทย ทำให้เกิดความรักและหวงแหนให้คงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ในศตวรรษที่ 21 ในด้านจุดมุ่งหมาย ด้านเนื้อหาและประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผลตามความเห็นและแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็น ปราชญ์ชาวบ้าน และที่เป็นนักวิชาการพร้อมทั้งผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านการพัฒนาหลักสูตร

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยนี้เป็นการศึกษาความเห็นและแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญทางภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ในศตวรรษที่ 21 โดยศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในลักษณะที่เป็นรูปธรรมตามแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2528) เฉพาะด้านการทำมาหากินที่เป็นองค์ความรู้แบบดั้งเดิม เช่น เกษตรกรรมชาติ การรักษาพื้นบ้าน โดยใช้สมุนไพร เป็นต้น โดยไม่ศึกษาเจาะลึกในด้านเนื้อหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และศึกษาตามกรอบหลักสูตร ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งเป็นองค์ประกอบของหลักสูตรใน 4 ด้าน ต่อไปนี้เท่านั้น

1. ด้านจุดมุ่งหมาย
2. ด้านเนื้อหาและประสบการณ์
3. ด้านการจัดการเรียนการสอน
4. ด้านการวัดผลและประเมินผล

2. ในการศึกษาความคิดเห็น และแนวคิดจากผู้เชี่ยวชาญที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากร ใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ เดลฟาย (Delphi Technique) จำนวน 3 รอบซึ่ง อัลเฟรด รัสปี (Alfred Rasp, 1973) ศึกษาพบว่าการวิจัยจำนวนมากได้จัดการส่งแบบสอบถามในรอบที่ 4 ออกไปทั้งนี้เพราะเท่าที่ผ่านมามีความแตกต่างกันน้อยมากในความคิดเห็นที่ได้จากรอบที่ 3 และรอบที่ 4 และข้อมูลที่ได้เพิ่มเติมนี้ก็ไม่ได้คุ้มกับความพยายามในการดำเนิน การจัดทำ (อ้างถึง ใน ประยูร ศรีประสาธน์, 2523)

3. เป็นการศึกษาเฉพาะหลักสูตรวิชาอาชีพระยะสั้น
4. เป็นการศึกษาเฉพาะในช่วงปี ค.ศ. 2000 – 2010 เท่านั้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ความแตกต่างของระยะเวลาในการตอบแบบสอบถามแต่ละรอบไม่มีผลต่อความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
2. ผู้เชี่ยวชาญถือว่า เป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างประชากรปราชญ์ชาวบ้าน, นักวิชาการ, นักพัฒนาหลักสูตรที่มีความรู้และประสบการณ์ เกี่ยวกับเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน และการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้

3. ถ้าจะศึกษาแนวโน้มในอนาคต การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย ถือว่าเป็นเทคนิคที่เหมาะสมที่สุด ในการรวบรวมข้อมูล ความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

แนวโน้ม หมายถึง สิ่งที่เราคาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตตามการคาดการณ์ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ และมีประสบการณ์ตามเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่ง ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านวิชาการ หรือปฏิบัติการเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน มากกว่า 5 ปี
2. เป็นผู้มียุทธศาสตร์สำคัญ หรือมีผลงานเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน อาทิ ผลงานเอกสารทางวิชาการ ผลการสอน รวมทั้งการประชุมหรือการสัมมนาในระดับประเทศ
3. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านวิชาการหรือด้านปฏิบัติการเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน มากกว่า 5 ปี
4. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ ด้านการพัฒนาหลักสูตร มากกว่า 5 ปี

ปราชญ์ชาวบ้าน อาศัยความหมายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ หมายถึง บุคคลผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญา หรือผู้สร้างสรรค์ ภูมิปัญญา หรือผู้นำภูมิปัญญาด้านต่างๆ มาใช้ประโยชน์ จนประสบความสำเร็จมีผลงานดีเด่น เป็นที่ยอมรับยกย่อง สามารถถ่ายทอด เชื่อมโยง คุณค่าภูมิปัญญานั้น ให้แพร่หลายทั่วไปอย่างกว้างขวางในแต่ละสาขานั้นๆ

กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน อาศัยความหมายของกรมการศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนอาจจัดเป็นเอกเทศหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นๆ สำหรับบุคคล องค์กรหรือหน่วยงานที่ใช้ความพยายามในการจัดนั้นอาจเป็น หน่วยงานทางการศึกษา โดยตรงหรือเป็นหน่วยงานที่อาศัยการศึกษา เป็นเครื่องมือไปสู่วัตถุประสงค์ของการพัฒนา

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น อาศัยความหมายของกรมการศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง การที่หน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนสร้างหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับสภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นนั้นๆ

เทคนิคเดลฟาย (Delphi Techaique) อาศัยความหมายของ จุมพล พูลภัทรชีวิน (2530) หมายถึง ขบวนการที่จะเสาะหาความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มคนเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคต โดยใช้แบบสอบถามแทนการประชุมและจะถามซ้ำประมาณ 3 - 4 รอบ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จะได้ช่วยให้ทราบความคิดเห็นและแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา ต่อสภาพ การจัดหลักสูตรท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาชาวบ้านที่ควรกระทำในศตวรรษหน้า
2. จะเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน
3. จะเป็นประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยในการปรับปรุง ผลิตภัณฑ์ตติสาขากการศึกษาจากระบบโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
4. จะเป็นข้อมูลพื้นฐานแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในศตวรรษหน้า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย